

Sessió d'homenatge a la memòria de l'obra de Frederic Duran i Jordà, en el centenari del seu naixement

FREDERIC DURAN JORDÀ. ELS ANYS DE FORMACIÓ

Carola DURAN I TORT

Frederic Duran Jordà va néixer en una família menestral amb arrels a la població de Martorell on està documentada, almenys, des de mitjan segle XIX. És molt possible que el cognom procedeixi de les immigracions de francesos i occitans cap a Catalunya en els segles XVI i XVII, provocades tant per les persecucions religioses com per les cícliques èpoques de fam que patia el centre de França.¹ La via d'arribada no podia ser altra que el camí de pelegrinatge cap a Montserrat, documentat des de l'Edat Mitjana, però obert regularment des del segle XVI, que, sortint de l'abadia d'Aurillac, travessava els Pirineus i continuava per la Catalunya central fins a arribar a la muntanya sagrada. Els minyons occitans i francesos, dedicats sobretot als oficis de la construcció en fusta, es van anar establint al llarg del camí i és molt possible que algun Duran arrelés a Martorell.²

Malgrat que la família tenia la casa pairal a Martorell, Frederic Duran Jordà va néixer a Barcelona el 25 d'abril de 1905 al carrer de Pescadors del barri de la Barceloneta. Com que els negocis del pare no devien anar excessivament bé, poc després del naixement de Frederic abandonarien la ciutat per tornar a instal·lar-se a Martorell per alguns anys i posteriorment tornar a residir a Barcelona. Per comprendre aquestes anades i vingudes de la família seria convenient analitzar breument la figura del pare. Amadeu Duran i Coll era un home menestral, però ple d'inquietuds culturals, a qui, per exemple, agradava adquirir peces antigues a les fires o als encants quan encara no es donava gaire valor a les coses velles. Progressista i lliurepensador s'havia educat culturalment de forma autodidacta, però la seva amplitud d'interessos el feia ser un gran conversador. Per exemple, quan era a Martorell, mantenia tertúlies amb Francesc Pujols, el filòsof de la Torre de les Hores. Professionalment es dedicava al comerç de vins, ja que era un bon tastador que podia opinar sobre la qualitat de les collites. Però per sobre de totes les seves aficions i obligacions era un home que odiava sentir-se lligat; la independència era el seu principal objectiu i això explica les seves anades i vingudes entre Martorell i Barcelona. Va casar-se amb Maria Jordà Abat, alcoiana, i el matrimoni va tenir cinc fills: quatre nois –Jaume, Juli, Amadeu i Frederic– i una noia –Elodia. Poc abans del naixement de l'últim fill, el gener de 1905, mor en accident laboral, Frederic Jordà Abat, germà de la mare, i el nou

nat, nascut pocs mesos després, hereta el nom en record de l'oncle desaparegut. Instal·lada la família a Martorell, a Frederic li arriba el temps de començar l'ensenyament primari i ho fa en una escola privada.

Un nou trasllat a Barcelona es produeix quan Frederic té al voltant dels deu anys. Ara la família s'instal·la al barri de Sant Antoni i els seus pares obren una botiga dedicada al comerç de vins i a la venda de bacallà al carrer de la Cadena en ple Raval. Amadeu es preocupa de buscar una escola laica per al seu fill petit, encara en edat escolar. La institució escollida és una acadèmia situada al carrer de Ponent, regentada per un matrimoni: don Fernando i la Madame. El marit ensenyava matemàtiques, ciències naturals, geografia i, sobretot, història de la qual era un gran aficionat. Mancat d'un braç, escenificava lluites amb espasa amb gran diversió dels nois. L'esposa, francesa d'origen, ensenyava literatura i evidentment llengua francesa. Eren uns bons mestres, que vigilaven de prop el desenvolupament dels alumnes i, conscients de la vàlua del petit Frederic, van aconsellar el seu pare que el deixés estudiar batxillerat com a pas previ a una carrera universitària. El fet de ser el petit de la família va jugar a favor de Frederic per tal com els germans grans ja treballaven i la família podia permetre's prescindir d'un jornal per afavorir els estudis del nen.

Frederic va cursar el batxillerat a l'Institut General y Técnico –que era el nom oficial de l'institut de segon ensenyament– situat en l'edifici construït dintre del recinte de la universitat a tocar al carrer d'Aribau, edifici que es va enderrocar no fa gaires anys per alçar-hi l'actual edifici Josep Carner que acull la facultat de filologia. No va ser un alumne brillant, però va seguir puntualment els cursos. Només cal destacar un excel·lent en química, assignatura que l'entusiasmava, i un altre en història, potser com a reminiscència de les lliçons de don Fernando. En el curs 1920-1921, o sigui mentre cursava el penúltim any del batxillerat, es va presentar als exàmens lliures per a pilot a l'Escola Especial de Nàutica de Barcelona i entre la convocatòria de juny i, sobretot la de setembre va treure un total de set assignatures. L'estudi de la física i la mecànica, que formaven part del programa, no li devien fer cap nosa, anys després, a l'hora de calcular les atmosferes de gas inert necessàries per transfundir fàcilment la sang conservada.

L'any 1922 Frederic acaba el batxillerat i es presenta la necessitat de triar una carrera. Frederic s'inclinava per la química, assignatura on havia aconseguit notes excel·lents, però el seu pare, amb aquella barreja de pragmatisme i idealisme que el caracteritzava va influir perquè estudiés la carrera de medicina, de major prestigi social i possiblement de millors rendiments econòmics. Encara que inicialment no havia escollit la carrera, el jove Frederic va cursar les ciències mèdiques amb aprofitament i caldria destacar els notables en Tècnica Anatòmica 1 i 2, Fisiologia i Patologia General i els excel·lents en Anatomia Descriptiva 2, Terapèutica, Patologia Clínica, i Patologia Clínica Quirúrgica 3. El 1928, just complerts els vint-i-cinc anys es va llicenciar en Medicina. Els estudis no es van veure destorbats pel compliment del servei militar perquè els tres germans més grans ja hi havien anat, i el petit es va lliurar d'aquesta obligació, amb la qual cosa va poder seguir regularment la carrera.

Mentre seguia els estudis mèdics, un grup de cinc condeixebles que es coneixien del batxillerat, van crear una espècie d'associació que van batejar amb el nom de Pentateuc, o sigui el conjunt dels cinc primers llibres sagrats de la Bíblia –Gènesi, Èxode, Levític, Nombres i Deuteronomi. Cada membre era conegut amb el nom d'un dels llibres i, a Frederic, li va tocar el Deuteronomi. Els altres components eren Tomàs Estévez, que esdevindria catedràtic de literatura en un institut; Gimeno, metge, Coscolluela, farmacèutic i Permanyer que no estudiava cap carrera. El grup es reunia per estudiar, discutir i fer sortides, però potser l'activitat més important que va portar a terme va ser posar en escena, amb alguns amics i coneguts, l'obra *La señorita de Trévez* de Carlos Arniches, comèdia escrita el 1916 i que critica la vida monòtona i hipòcrita d'una capital de província.

L'any 1926 va entrar com a intern al dispensari de digestologia del Dr. Antoni Trias i Pujol, on va començar a especialitzar-se en anàlisis clíniques, segurament com un succedani a la seva voluntat de dedicar-se a la química. La col·laboració al servei del Dr. Trias es va mantenir durant els anys trenta i només va deixar-la un cop iniciada la guerra per dedicar-se al banc de sang. És en aquest període que va conèixer les primeres notícies de les transfusions amb sang conservada, a través de les conferències que el metge rus Sergei Judine va fer a Barcelona l'any 1934. L'estada al dispensari annex a la càtedra del Dr. Antoni Trias li va permetre redactar el treball «Contribución al estudio del parasitismo intestinal», publicat a la *Revista Médica de Barcelona*.³

Just acabada la carrera es va establir com a metge internista al carrer de la Cadena, a prop de l'establiment dels seus pares al Raval barceloní, mentre continuava l'especialització en el camp analític, tant treballant al servei de digestologia com practicant a nivell particular. D'aquesta especialització en són bona prova els dos llibrets que pertanyen a la prestigiosa col·lecció de «Monografies Mèdiques» dirigida pel Dr. Jaume Aiguader que tracten respectivament de les anàlisis coprològiques i hepàtiques.⁴

La dedicació a les anàlisis el va portar, a partir de 1934, a treballar en el laboratori de l'Institut Frenopàtic de les Corts d'on va arribar a ser-ne el cap, dedicació que compaginava amb la tasca com a tècnic del laboratori d'anàlisis clíniques de l'Institut d'Assistència Mèdica Municipal, amb destinació a la Casa de Maternitat, la popular Lactància situada a la Gran Via de les Corts Catalanes, 477, que depenia de l'ajuntament barceloní. Allí va organitzar, juntament amb el Dr. Justo Caballero Fernández, director del servei, un curset d'ampliació i perfeccionament de les tècniques de laboratori durant el curs 1935-1936.⁵

La seva feina a l'Institut Frenopàtic li va confirmar la problemàtica dels malalts mentals i la possible aplicació de les doctrines freudianes com un eventual camí per al tractament d'alguns individus marginals, tesi que ja havia exposat al llibret titulat *El psicoanàlisis, ciencia del porvenir*, publicat abans de la seva entrada al Frenopàtic. Malgrat que, a la introducció del llibre, Duran justifica el treball per una voluntat divulgativa, sense prendre partit ni a favor ni en contra de les teories de Freud, és evident que la possible aplicació del nou mètode a les escoles, internats, presons o manicomis representava una visió trencadora de la concepció que la societat dels anys trenta tenia dels establiments comunitaris.⁶ Encara que aquest no és el primer llibre dedicat a les teories freudianes publicat a casa nostra, ja que Emili Mira havia publicat anteriorment, a la col·lecció de les «Monografies Mèdiques», un treball sobre la psicoanàlisi,⁷ sí que és el primer llibre que tracta de les teories de Freud, amb el propòsit de divulgar-les entre el gran públic en una publicació d'àmbit estatal.

La gran capacitat de treball i d'organització del Dr. Duran es fa evident quan comprovem que, els anys 1934, 1935 i 1936, repartia la seva feina entre el Frenopàtic, la pròpia consulta d'internista que continuava oberta, ara al carrer d'Urgell, el laboratori d'anàlisis clíniques muntat juntament amb el Dr. J. Guàrdia, i encara disposava de temps per portar a terme, amb el Dr. J. B. Darder uns estudis sobre la influència del pol·len com a desencadenant d'algunes malalties, investigació que va quedar recollida en un article de la *Revista Médica de Barcelona*.⁸

Paral·lelament a la formació acadèmica que hem ressenyat, Frederic Duran Jordà també es va anar formant com a persona. D'entrada no podia oblidar que era fill d'una família menestral, que ell mateix s'havia establert en un barri obrer, on tocava de prop la problemàtica social i que creia fermament que l'exercici de la medicina portava incorporada una certa vocació de servei al proïsme. Marcat per l'exemple del pare, home de gran curiositat intel·lectual, es va interessar pels moviments més avançats socialment i culturalment que tenien lloc tant a casa nostra com a l'estranger. D'aquí, per exemple, els seus nombrosos llibres sobre el socialisme soviètic, els contactes amb el món naturista del Dr. Capo o l'aprenentatge de l'esperanto com a llengua de comunicació internacional. També el conreu de la fotografia el va interessar i va muntar un petit laboratori a casa seva per revelar les seves pròpies pel·lícules. Una vegada que havia contrastat un nou fàrmac per a la casa Bayer, en comptes

de percebre diners per l'estudi, va demanar que li enviessin, de la casa matriu alemanya, una màquina de fotografiar de l'últim model que aquí era de difícil adquisició. La Contax amb òptica Zeiss Ikon encara funciona.

Del seu tracte amb els malalts sempre deia que el moment més difícil de l'exercici de la professió no era quan calia diagnosticar o informar de la gravetat d'una malaltia, sinó quan havia de demanar els honoraris, perquè el malalt ja tenia prou pena amb la seva malaltia per haver de pagar a sobre la visita del metge. El seu ideal era poder disposar d'una retribució digna i continuada que li estalviés el tràngol d'haver de cobrar directament dels pacients. Per això, en una data tan reculada com el 1933, va proposar, en uns articles publicats a la premsa, la implantació d'una assegurança obligatòria per a tothom, que preveia, per part del malalt, el dret a escollir el metge i la clínica, i per part del facultatiu, la llibertat per demanar tota classe de mitjans de diagnòsi i de terapèutica sense limitació, a canvi d'una retribució per visita segons una escala prèviament establerta pel sindicat de metges, sense més control que l'exercit pel metges mateixos.⁹

En aquesta mateixa línia de servei a la classe obrera, sobretot pel que feia referència a la divulgació de coneixements sexuals, va prendre part l'any 1934 en un curset d'educació, amb el títol de «Curset de moral sexual» i el subtítol «Orientació eugènica de la joventut» que, organitzat pel Dr. Fèlix Martí Ibàñez, va tenir lloc a l'Associació d'Idealistes Pràctics, situada al carrer de Santa Anna.¹⁰ També va participar en un altre cicle de conferències de tema similar, aquest cop organitzat pel Grup Femení de la Unió Cooperatista Barcelonense, que va tenir lloc a la seu de l'entitat al carrer d'Urgell.¹¹ El curs 1935-1936 és el mateix Frederic Duran qui organitza un curs d'educació sexual en quinze sessions a l'Ateneu Enciclopèdic Popular del carrer del Carme.¹² El tema sexual era, en aquells anys, un veritable tabú ja que el seu coneixement estava exclòs, fins i tot, dels centres d'investigació mèdica; d'aquí el caràcter veritablement innovador dels cursos formatius per a joves obrers. Els contactes amb l'Ateneu Enciclopèdic Popular van continuar perquè el desembre de 1936, impel·lit per les circumstàncies, hi va impartir un altre curset de vuit lliçons dedicat a les cures d'urgència i als primers auxilis que calia conèixer per socórrer les víctimes dels esdeveniments bèl·lics. Hi van prendre part, a més a més del Dr. Duran, els Drs. J. Usua, F. Marimon, A. Martí Granell i J. Cullerell. Si les actuacions que hem destacat fins ara presenten el Dr. Duran com un home preocupat pels temes mèdics i socials, un repàs a la biblioteca particular que va anar formant en aquests anys demostra que els seus interessos culturals eren molt més amplis que els estrictament mèdics o polítics. Així, als prestatges de la seva llibreria, a més a més dels llibres de temàtica social i política que ja hem

esmentat, hi confraternitzen els volums de la Bíblia que publicava el monestir de Montserrat amb els clàssics de la Bernat Metge; la col·lecció de novel·les «A tot vent» de l'editorial Proa amb els llibres divulgatius de l'Institut Gallach; les obres completes d'Ignasi Iglésies amb llibres dels romàntics francesos, obres de teatre català amb novel·les franceses, etc. Unes lectures que demostrin la gran curiositat intel·lectual del nostre biografiat que, evidentment, era un lector empedreït.

Però tota aquesta formació humana i cultural va ser fortament sotragada amb l'esclat de la guerra civil. Si, d'una banda, els coneixements científics adquirits i la capacitat d'organització van fer evidents la seva vàlua professional i el van portar a aconseguir fites importants en la recerca mèdica, de l'altra, el seu projecte de vida familiar, començat el 1929, es va veure totalment superat pels esdeveniments. Per això, l'exili va ser l'únic camí possible.

NOTES

1. Una aproximació a les immigracions franceses a Jordi NADAL i Emili GIRALT, *Immigració i redreç demogràfic. Els francesos a Catalunya dels segles XVI i XVII*. Vic: Eumo Editorial, 2000.
2. Elisabeth BALANCY, «Les français et l'Inquisition de Barcelone (1551-1692)» dins *Les français en Espagne à l'époque moderne (XVIè et XVIIè siècles)*, a cura de Bartolomé BENNASSAR. París: SNRS, 1990.
3. Frederic DURAN JORDÀ, «Contribución al estudio del parasitismo intestinal», *Revista Médica de Barcelona*, XXV (1936), p. 483-504.
4. Frederic DURAN JORDÀ, *Anàlisi i tècnica coprològica*. Barcelona, 1931. Monografies Mèdiques, 53 i *Anàlisi i tècnica exploratòria de la glàndula hepàtica*. Barcelona, 1934. Monografies Mèdiques, 79.
5. Altres participants al curset eren Alfonso Blasco, tècnic de laboratori; J. Civit, uròleg; R. Cullell Reig, tècnic de laboratori; J. Deulofeu, catedràtic de farmàcia; E. Fernández Pellicer, tècnic de laboratori; Pedro González, director del laboratori municipal; J. Gratacós, veterinari municipal; J. Guardia, tècnic de laboratori; Jesús Isamat, farmacèutic de l'Hospital Clínic; A. Martí Granell, expert en criminologia; Mas i Magro, hematòleg; O. Pons Navarro, tècnic del laboratori; G. de Rocasolano, catedràtic de la facultat de Saragossa; A. Salvat Navarro, catedràtic de la facultat de Medicina i J. Vidal Munné, tècnic del laboratori municipal.
6. Frederic DURAN JORDÀ, *El psicoanàlisi ciencia del porvenir*. València, Gráficas Reunidas, 1933. Cuadernos de Cultura, 88. El catedràtic Francesc Roca, en l'article «La presencia centroeuropea», *El País* del 26 de maig de 1997, destaca el revulsiu que podia representar el llibret.
7. Emili MIRA, *El psico-anàlisi*. Barcelona, 1926. Monografies Mèdiques, 2.
8. J. B. DARDER RODÉS i F. DURAN JORDÀ, «Los problemas de la alergia respiratoria. Estudio del factor polínico del aire de Barcelona», *Revista Médica de Barcelona*, XXV (1936), p. 101-121; 195-222; 291-332.
9. Frederic DURAN JORDÀ, «La llar obrera i l'assegurança social de malaltia», *Butlletí de la Ponència d'Assegurances Socials*, juliol i agost de 1933. Dec aquesta informació a la gentilesa del Dr. Calbet Camarasa.
10. En el curset també hi participava el Dr. Cosme Rofes i el Sr. Josep de Via.
11. Altres metges participants eren els Drs. Bartomeu Pla Majó; Francesc d'A. Bergós Ribalta i Antoni Martí Granell.
12. En aquest curset, a més a més dels Drs. Pla, Bergós i Martí Granell que ja havien participat en el programa anterior, cal afegir-hi els Drs. Jeroni Moragas, J. Ortega Duran, F. Carreras Verdagué, Josep Córdoba, J. Mercadal Peyrí, Joaquim Fuster i Leandre Cervera.